

УДК 364.65-055.5(497.6)

DOI: <https://doi.org/10.22182/sp.22020.1>

Оригинални научни рад

Самила Рамић*

Филозофски факултет, Универзитет у Тузли

Асим Панџић**

Филозофски факултет, Универзитет у Тузли

КВАЛИТЕТ ЗАШТИТЕ ПОРОДИЦА СА ДЈЕЦОМ НА ПОДРУЧЈУ ТУЗЛАНСКОГ КАНТОНА

Сажетак

Рад је имао за циљ испитати квалитет породичне политике и заштите породица са дјецом на подручју Тузланског кантона. Истраживачко питање овог рада односило се на испитивање: да ли мјере породичне политике и заштите породица са дјецом на подручју Тузланског кантона утичу на побољшање квалитета живота породица са дјецом, односно да ли су оне у функцији задовољавања њихових потреба? За прикупљање и обраду података кориштене су квантитативне и квалитативне методе. У емпиријском дијелу истраживања кориштена је метода испитивања-полуструктурирани интервју у којем су назначене основне теме у складу са постављеном истраживачком тезом. Добивени подаци обрађени су поступком квалитативне анализе садржаја интервјуа. Истраживање је обухватило укупно 22 испитаника, од чега 4 испитаника кретора породичне политике, 8 испитаника имплементатора из центара за социјални рад и 10 испитаника корисника права и услуга породичне политике.

* samka_ramic@hotmail.com

** asim.pandzic@untz.ba

Резултати истраживања су показали да тренутне мјере у области заштите породица са дјецом на подручју Тузланског кантона не задовољавају потребе породица са дјецом и не утичу на квалитет њиховог живота због малог броја права која се имплементирају, неадекватности права и услуга и финансијских ограничења. Због великог значаја породице за друштво у цјелини потребно је наставити са реформама у области породичне политике у циљу унапређења квалитета живота породица са дјецом.

Кључне речи: породична политика, породице са дјецом, заштита, Тузлански кантон.

1. УВОД

Породична политика је дио социјалне политике и дјелује на породичне ресурсе ради побољшања положаја, посебно угрожених породица и утиче на саму породичну структуру кроз цјеловит и системски скуп мјера које дјелују у корист породице, прије свега породице с дјецом. Мјере породичне политике помажу у проблематичним ситуацијама економског, социјалног, здравственог, стамбеног и сличног карактера, ублажавају финансијски терет што га за породицу представљају дјеца, омогућују усклађивање породичних и радних обавеза, штите труднице и дјецу. (Stropnik 1996, 105-115).

Програми подршке и помоћи породици и дјеци представљају значајан дио система социјалне сигурности¹ у скоро свим развијеним земљама. Циљ разноврсних програма помоћи је покривање ризика сиромаштва и додатних издатака због подизања дјеце, као и пружање савјетодавних и других услуга (Вуковић 2009, 23). Породична политика има пуно заједничког с другим политикама, а њена посебност је у томе што при разматрању те заједничке проблематике заступа интересе породице, узимајући у обзир њихове специфичне потребе и положај. У оквиру мјера породичне политике могу се разликовати три кључна инструмента којима држава и

¹ У ужем смислу социјална сигурност подразумијева систем одржавања дохотка и задовољавања основних егзистенцијалних потреба грађана.

друштво могу помоћи породици. Први инструмент је новац, други су услуге и трећи вријеме које се ставља на располагање запосленим члановима породице како би они прилагодили своје професионалне и породичне обавезе. Дакле, циљ породичне политике је побољшати квалитету живота породице, а њезин економски садржај чини прерасподјела дохотка у корист породица с дјецом, односно с већим бројем дјеце (Puljiz, Šućur, Zrinščak 2005, 339).

Као и у већини других транзицијских друштава тако и у Босни и Херцеговини, сиромаштво породице с дјецом, је један од доминантно присутних проблема, заустављање његовог раста, смањење и превенција, уз задржавање или подизање квалитете породичног живота, један је од приоритетних задатака не само различитих нивоа власти, него и цјелокупне друштвене заједнице. Породичне потребе и изазови данас у БиХ захтијевају другачији приступ у заштити породица са дјецом, посебно породицама са више од троје дјеце, имајући у виду да породица представља гарант не само друштвеног развоја, него и опстанка друштва уопће. С тим у вези, успостава другачијег односа између породице и државе, с нагласком на већу друштвену заштиту и оснаживање улоге породице у одгоју и подизању дјеце путем различитих врста друштвене помоћи и бриге, данас се чини потребнијом него икада прије.

Имајући у виду стање и потребе породица с дјецом полазно истраживачко питање овог рада односило се на испитивање: да ли мјере породичне политике и заштите породица са дјецом на подручју Тузланског кантона утичу на побољшање квалитета живота породица са дјецом, односно да ли су оне у функцији задовољавања њихових потреба?

У првом дијелу рада представљен је институционално-правни оквир породичне политике у ФБиХ са посебним освртом на Тузлански кантон. У другом дијелу су резултати квалитативног истраживања на основу тематске анализе садржаја интервјуа 22 испитаника и дискусија о добијеним резултатима, што ће на крају бити уобличено закључним разматрањима.

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНО-ПРАВНИ ОКВИР ПОРОДИЧНЕ ЗАШТИТЕ

Босна и Херцеговина је сложена држава, Дејтонским мировним споразумом подијелена на два ентитета, Федерацију Босне и Херцеговине и Републику Српску, те Брчко дистрикт као посебан административно правни ентитет. Анексом IV Дејтонског мировног споразума који представља Устав Босне и Херцеговине, социјална политика, којом се уређује област социјалних права, није регулирана на државном нивоу већ је додијелена у надлежност ентитета. Што значи да је и област породичне политике и заштите породице с дјецом децентрализиран и уређен на ентитетском нивоу, тако да у БиХ постоје три одвојена система сигурности и то Федерације БиХ и Републике Српске и Брчко Дистрикта.

У Федерацији БиХ систем социјалне сигурности је децентрализиран, уређен на нивоу ентитета и на нивоу кантона. У надлежности је кантона да по основу крвних правних прописа Федерације донесу законе који регулирају имплементацију, тј. њено остваривање. Међутим такав систем социјалне сигурности је веома комплициран са израженим преклапањем и честим избјегавањем надлежности између Федерације БиХ и 10 кантона за успостављање функционалног система социјалне сигурности, осигурањем уживања права из социјалне заштите и осигурањем средстава за остваривање права корисника.

Тузлански кантон, као подручје нашег истраживања, је један од 10 кантона у Федерацији БиХ. Кантон се састоји од 13 градова/опћина: Бановићи, Челић, Добој-Исток, Грачаница, Градачац, Калесија, Кладањ, Лукавац, Сапна, Сребреник, Теочак, Тузла и Живинице. Према резултатима пописа становништва из 2013. године Тузлански кантон има 445.028 становника и спада у кантон са највећим бројем становника у Федерацији БиХ.

Заштита породице са дјецом у Федерацији Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Тузланском кантону (ТК) представља осигурање породице кроз материјална и друга давања, ради помагања у подизању, одгоју и збрињавању дјеце,

као и њиховом оспособљавању за самосталан живот и рад, у најбољем интересу дјетета (члан 87. Закон о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и породица са дјецом.² Практична примјена и остваривање наведених циљева института заштите породице с дјецом нормирана је у Закону кроз имплементацију сљедећих основних права породице с дјецом (члан 89.):

- 1) додатак на дјецу,
- 2) накнада умјесто плаће жени - мајци у радном односу, за вријеме док одсуствује с посла ради трудноће, порођаја и њега дјетета,
- 3) новчана помоћ за вријеме трудноће и порођаја жене - мајке која није у радном односу,
- 4) једнократна помоћ за опрему новорођеног дјетета,
- 5) помоћ у прехрани дјетета до шест мјесеци и додатна исхрана за мајке - дојиље,
- 6) посебни психосоцијални третман брачних другова, који желе дјецу и трудница,
- 7) смјештај дјеце уз осигурану исхрану у установама предшколског одгоја,
- 8) осигурање једног obroка у вријеме наставе у школама основног образовања и
- 9) школарине и стипендије ђацима и студентима.

У Тузланском кантону, област заштите породица са дјецом сврстана је у остале облике социјалне заштите, који се финансирају у складу са посебним одлукама Владе Кантона и наспрам економске моћи кантона. Област заштите породице са дјецом у ТК уређена је Законом о социјалној заштити, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом Тузланског кантона. У наведеном закону једно цијело поглавље односи се на заштиту породице са дјецом и таксативно су наведена права и услови за остваривање тих права. Поред законом утврђених права велики број породица са дјецом у

² Закон о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом ("Сл. новине FBiH", br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16).

стању социјалне потребе у ТК не остварује законом прописана права. Међутим, у већем дијелу државе остварују га само одређене категорије дјеце, као што су дјеца без оба или једног родитеља и дјеца ометена у физичком или психичком развоју.³

На основу података⁴ добијених из Министарства за рад социјалну политику и повратак ТК од законом предвиђених права само се исплаћује дјечији додатак, једнократна помоћ за опрему новорођенчета и накнада умјесто плаће жени-мајци у радном односу. Новчани износ додатка на дјецу износи 20,00 КМ (што износи мање од 10,00 еура) за једно дијете, док за троје и више дјеце износи 40,00 КМ (што износи мање од 20,00 еура), те увећани дјечији додатак 50,00 КМ (што износи мање од 25,00 еура).

Наведена права и њихов износ (дјечији додатак 20,00 КМ)⁵ нису довољни да се задовоље егзистенцијалне потребе породице са дјецом, те су дјеца у великом ризику од сиромаштва и социјалне искључености. Мјесечни праг релативног сиромаштва⁶ у ФБиХ за једночлано домаћинство износио је 389, 26 КМ. Многе студије показују да дјеца која одрастају у условима сиромаштва и социјалне искључености имају мање шансе да достигну дјецу имућнијих родитеља, како у нивоу образовања, тако и касније током живота у нивоу

3 *Зашто нисмо једнаки у правима из социјалне заштите?* Анализа стања и препоруке за дјеловање, Пројекат имплементира: Иницијатива и цивилна акција (ИЦВА) у сарадњи са: Права за све БиХ и организацијама цивилног друштва у БиХ (абecedним редом): Биро за људска права, Тузла; Боља будућност, Тузла; Царитас БК БиХ; Црвени криж тузланског кантона; Хелсиншки комитет за људска права у БиХ, Сарајево; Координациони одбор инвалидских организација Републике Српске, Бања Лука; Сумеро, Сарајево; Удружене жене, Бањалука; Виве жене, Тузла; Здравје да сте, Бања Лука; Земља дјеце, Тузла; Жена БиХ, Мостар, 2010. http://rightsforall.ba/bs/wp-content/uploads/sites/5/2016/11/6-pzs_icva_izvjestaj-o-stan-ju-u-socijalnoj-zastiti-i-preporuke_2010.pdf

4 Министарство за рад, социјалну политику и повратак ТК, Информација о стању и проблемима у области заштите породице са дјецом на подручју ТК, број: 09/1-35-7472-18 од 02.04.2018. године

5 Према Анкети о потрошњи домаћинства/кућанстава из 2015. године, стопа релативног сиромаштва становништва у Федерацији Босне и Херцеговине била је 17,1%. То значи да је у 2015. години око 330.000 становника живјело испод прага релативног сиромаштва. Мјесечни праг релативног сиромаштва за једночлано домаћинство/кућанство у Федерацији Босне и Херцеговине у 2015. години био је 389,26 КМ. Праг сиромаштва за двочлано домаћинство/кућанство без дјеце био је 583,89 КМ мјесечно, а за четворчлано домаћинство/кућанство са двије одрасле особе и двоје дјеце млађе од 14 година био је 817,45 КМ мјесечно.

6 Анкета о потрошњи домаћинства у Федерацији Босне и Херцеговине, 2015. Коначни резултати, Федерални завод за статистику <http://fzs.ba/wp-content/uploads/2017/07/21.3.1k.pdf>

зарада, као и да се та разлика временом повећава (Перишић 2016, 183).

Право на дјечији додатак, према Закону осигурава се породици чији мјесечни приход по члану домаћинства не прелази износ од 15% просјечне плаће. Износ дјечијег додатка за сваку календарску годину утврђује Влада Кантона посебном одлуком, најкасније 30 дана од дана доношења прорачуна Кантона у висини од 2,5 до 5% просјечне плаће из претходне календарске године, изузимајући породице с троје и више дјеце за које износ дјечијег додатка не може бити мањи од 5% просјечне плаће. Приоритет у остваривању права, имају дјеца из породица у којим мјесечни приход по члану домаћинства не прелази 7% просјечне плаће.

Право на дјечији додатак обавезно припада дјетету до навршене 15. године живота уколико испуњава увјете предвиђене законом. Дјеца старија од 15 година живота остварују право на дјечији додатак:

1. ако се налазе на редовном школовању у основним, средњим и вишим школама, академијама или факултету, а најдуже до навршене 27. године живота;
2. ако су са сметњама у физичком или психичком развоју а сметње су наступиле до 15. године живота или у току редовног школовања, а најдуже до навршене 27. године живота.

Право накнаде умјесто плаће жени - мајци у радном односу, за вријеме док одсуствује с посла ради трудноће, порођаја и њега дјетета, (накнада плаће), утврђује су износу од 90% остварене просјечне плаће корисника у периоду од шест мјесеци прије ступања на породилско одсуство, или износу од 55% просјечне плаће остварене у истом периоду, ако је то за корисника повољније, с тим што накнада плаће не може бити већа од просјечне плаће.⁷

На основу Закона о раду⁸ за вријеме трудноће, порођаја и њега дјетета, жена има право на порођајно одсуство у трајању

7 Закон о социјалној заштити, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом ТК, (Службене новине ТК, број: 12/00, 5/02, 13/03 и 8/06 и 11/09).

8 Закон о раду Федерације БиХ „Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, број: 26/16 од 04.04.2016.г.

од једне године непрекидно. На основу налаза овлаштеног љекара жена може да отпочне порођајно одсуство 28 дана прије очекиваног датума порођаја. Жена може користити краће порођајно одсуство, али не краће од 42 дана послје порођаја. Након 42 дана послје порођаја право на порођајно одсуство може користити и отац дјетета, ако се родитељи тако споразумију. Отац дјетета може користити право у случају смрти мајке, ако мајка напусти дијете или ако из других оправданих разлога не може да користи порођајно одсуство.

Новчану помоћ за вријеме трудноће и порођаја жена-мајка, односно отац дјетета у случају смрти мајке, ако мајка напусти дјете или ако је мајка из оправданих разлога спријечена да користи ово право, или усвојитељ или стратељ који није у радном односу, остварује путем центра за социјални рад, а по захтјеву жене-мајке, односно друге особе која по одредбама овог члана, под одређеним околностима има право на новчану помоћ. Новчана помоћ остварује се у периоду од годину дана од дана порођаја и утврђује се у мјесечном износу од 15% просјечне плаће. Право на накнаду незапосленој жени мајци у ТК не исплаћује се јер средства нису предвиђена у буџету.

Једнократна помоћ за опрему новорођеног дјетета остварује се у износу од 20% просјечне плаће и право могу остварити породице чији мјесечни приход по члану домаћинства не прелази износ од 25% просјечне плаће. Висина новчане накнаде за опрему новорођеног дјетета у ТК износи 146,00 КМ (што износи мање од 73,00 еура).

3. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР РАДА

Емпиријским истраживањем је обухваћено 22 испитаника. Испитаници су креатори (К) породичне политике, 4 испитаника из Скупштине ТК и Министарства за рад, социјалну политику и повратак ТК, 8 испитаника, имплементатори (И) породичне политике, упосленици центара за социјални рад на подручју ТК и 10 испитаника корисници (П) права и услуга у области породичне политике.

Креатори породичне политике представљају надлежне институције социјалне заштите које се баве планирањем,

израдом и усвајањем законодавних норми везаних за социјалну заштиту, израдом и имплементацијом мјера социјалне заштите, те финансирањем социјалне заштите (облика, мјера, услуга, институција, упосленика). У Тузланском кантону креатори социјалне заштите су Скупштина кантона и Влада кантона са ресорним министарством. У истраживању је учествовало 3 испитаника из Скупштине ТК и један испитаник из Министарства за рад социјалну политику и повратак ТК. *Имплементатори* породичне политике су институције социјалне заштите које пружују облике и услуге социјалне заштите. У истраживању је учествовало 8 упосленика центара за социјални рад од тога 6 социјалних радника и два правника. *Корисником* социјалне заштите сматра се свако лице које је једном или више пута користило одређене облике и мјере социјалне заштите и услуге социјалног рада. У истраживању је учествовало десет породица са подручја ТК из четири општине и то Теочак, Калесија, Живинице и Тузла. Социодемографски подаци породица које су обухваћене истраживањем приказани су у табели 1. Од тога шест породица има четири члана, три породице три и једна породица шест чланова. Укупан број дјеце је 19 од тога седам мушког и 12 женског пола. Основну школу похађа десет дјеце док су остала дјеца узраста од пет мјесеци до пет година. Када је у питању стручна спрема родитеља седам има ВСС и 13 родитеља средња стручна спрема. Испитанице у истраживању су незапослене њих седам док су три у радном односу.

Табела 1 . Социодемографски подаци испитаника (породица/корисника)

Укупан број породица	3 члана		4 члана		6 чланова		Укупан број дјеце	Узраст за основну школу (6-15)	Стручна спрема родитеља
	Број дјеце	Број дјеце	Број дјеце	Број дјеце	Број дјеце	Број дјеце			
10	3		6		1		19	10 дјеце	ВСС
	Број дјеце		Број дјеце		Број дјеце			од 0-5 година	7
	м	ж	м	ж	м	ж		9 дјеце	ССС
	2	1	5	7		4			13

За прикупљање података кориштена је метода полуструктурираног интервјуа. За вођење интервјуа претходно је припремљена листа питања⁹(укупно 10 питања) која су кориштена као водич за разговор, а у којима су назначене основне теме у складу са постављеном истраживачком тезом. Добивени подаци обрађени су поступком квалитативне анализе садржаја дефинираног као „метода истраживања за субјективну интерпретацију писаног/текстуалног садржаја кроз системски класификацијски процес кодирања и идентификације тема или образаца” (Laklija, Barišec 2014, 50-61). У сврху организирања података, кориштен је поступак кодирања који садржи три поступка након израде транскрипта: а) приписивање кодова (значења) емпиријској грађи, б) придруживање сродних кодова у категорије и ц) анализа значења појмова и категорија. При организирању података према наведеном поступку, сваком испитанику истраживања придодано је слово и број који га представља, а који је при приказу налаза означен у загради (нпр. К1, И1, П1). Из прикупљеног материјала су апстрахиране битне теме (укупно 2), а на појединим мјестима су кориштени изравни наводи који одражавају истакнуте теме. У наводима, ради појашњавања контекста исказа испитаника, додавале су се реченице/ријечи, које су биљежене ознаком „[“ на почетку, и ознаком „]“ на крају цитата.

Поступак припреме прикупљених податка састојао се од преписивања интервјуа у аутентичном (скраћеном) облику, минималног језичког уређивања и подјеле записа на двије тематске цјелине:

1. *Породична политика у Тузланском кантону и законска регулатива;*
2. *Мјере породичне политике и квалитет живота породица са дјецом;*

3.1. Породична политика и законска регулатива

Обрада прве тематске цјелине, процјена породичне политике и законска регулатива укључивала је одговоре испитаника на сљедећа питања:

⁹ Листа питања за креаторе и имплементаторе породичне политике је идентична док је листа питања за кориснике/породице модифицирана и прилагођена њиховим потребама и разумијевању.

1. Како би сте процијенили породичну политику у ТК (заштиту породице са дјецом)?
2. Колико сте упознати са законском регулативом и политиком заштите породице са дјецом?
3. Да ли остварујете одређено право на основу дјече и које право?
4. Како би сте процијенили подршку породицама у нашој држави/кантону?
5. Шта мислите колико је наше законодавство усклађено са ЕУ стандардима у области породичне политике?

На питање како би процијенили породичну политику у ТК (заштиту породице са дјецом), одговоре можемо подијелити у категорије:

а) незадовољавајућа породична политика при чему испитаници наводе [„не посвећује се пажња породицама са дјецом... доносе се закони које је тешко имплементирати у пракси, усвоји се закон, уведу се људи у право, а онда нема новчаних средстава...закон је сам себи сврха”(К2); „Новчана средства која се планирају у буџету нису довољна, ”смијешна” су и “понижавајућа” за породице”(И1); „права су минимална за потребе дјече и породице”(И5); „Нула”, посебно за жене које не раде”(П1); „Не постоји подршка од стране државе. Родила сам двоје дјече, незапослена сам и никад нисам добила нити 1 КМ”(П3); „Минимална” (П4); „Слабо и то што неко добије је смијешан износ”(П5); „Није задовољавајућа, лоша”(П6); “Лоше” па зар има подршке?”(П7); „Ништа, немам шта оцијенити кад нема...”(П 8); “Нисам имала подршку од стране државе, сматрам да је породилска накнада моје право из радног односа ...нисам социјални случај”(П9)].

б) лоша имплементација закона у пракси при чему испитаници наводе [„нису проводиви у пракси”(К1); „Нема координације између законодавне и извршне власти” (К2); „Закон је добар...дефинисан сет права али је имплементација лоша” (К3); „Имплементација

постојећих закона није добра, и зато имамо лошу политику према породици” (К4); „Од законом предвиђених 10 права у нашем кантону се реализују три права, стање до почетка 2018.”(И 2); „Закон је добар-проблем код имплементације” (И4); „регулисано је законски, адекватно уређено, али накнаде су мале и нису у складу са потребама породица” (И 7)].

ц) финансијска ограничења условљавају стање у области породичне политике при чему испитаници наводе [„Не врши се анализа стварних потреба породица и незнатна су средства за потребе породица.”(К4); „Новчана средства у буџету нису довољна, ”смјешна” су и “понижавајућа” за породице” (И1); „Нередовна издвајања за породице са дјецом и онако малих примања, имовински цензус је веома низак за остваривање права” (И3); „ проблеми у недостатку средстава у буџету” (И 6); „Ограничени смо буџетом... све морамо ускладити са расположивим средствима. Није добра ситуација јер нема довољно ”новца” за породице” (И 8)].

д) Врста права коју породица остварује у виду породилске накнаде (запослене жене) остварују три испитанице и наводе да је то једина накнада коју користе као мајке породиле и нису задовољне са реализацијом и висином накнаде [“Остваривала сам право на породилску накнаду 6 мјесеци, а знам да могу 12 мјесеци, али мој послодавац ме позвао раније због обима послова”(П1); „Остваривала сам право на породилску накнаду 10 мјесеци у износу од 740 КМ и нисам имала додатних накнада за дјецу” Остваривала сам право на породилску накнаду и нисам имала разумијевања од стране послодавца”(П9)].

е) Дјечији додатак као право и помоћ породици гдје су родитељи назапослени остварују три испитанице и наводе као једино право које остварују према закону [“Само право на дјечији додатак, али то није редовно зна се десити да по три мјесеца нема исплата” (П4, П10); „Покренут је поступак за дјечији додатак, предала сам документацију”(П7)].

ф) На основу дјецe не остварују никакво право четири испитанице и наводе да нема у закону упоришта за одређено право јер супруг ради или не желе дјечији додатак због понижавајућег износа [„Не остварујем никакво право на основу дјецe, имам бебу од 6 мјесеци и кћерку која похађа основну школу, јер супруг ради”(П3); „Не, нисам ишла нигдје да тражим, не знам ни да имам право”(П5); „Не остварујем никакво право на основу дјецe, нити сам остваривала јер супруг ради...немам право”(П6); „Не остварујем, али ми је познато да могу имати право на дјечији додатак, али ме срамота да добијам 20 КМ, а факултетски образована, а немам посао” (П8)].

Питања која се односе на познавање законске регулативе и политике заштите породице и дјецe и усклађеност са ЕУ стандардима су обједињена и одговори су подјељени у двије категорије:

а) познавање закона из области заштите породице са дјецом при чему испитанице наводе да су упознати са законима [„У потпуности”(К3); „Нисам у цијелости упознат са законском регулативом... на скали од 10–петица.”(К2); „Релативно сам упознат са законском регулативом, али не као изабрани званичник него као академски грађанин јер сам магистрирао на сличној теми”(К1); „Дјелимично сам упознат са законима”(К4); „Упознат сам у цијелости јер свакодневно у раду примјењујем исте”(И2); „Одлично сам упозната са законима из области породичне политике”(И3); „Да, у потпуности”(И5, И6, И7, И8)].

б) усклађеност са ЕУ стандардима при чему испитанице наводе на наше законодавство није усклађено [„Наше законодавство није довољно усклађено са ЕУ стандардима, чак је и у супротности са одређеним ЕУ стандардима и конвенцијама”(К1); „Једним дијелом да, али не у потпуности. Упућен је сет реформских закона у даљу процедуру” (К3); „Мислим да није, и ако је усклађено, имплементација је спорна”(К2); „Није усклађено, а требало би бити”(И1, И2) Право на дјечји додатак требају имати сви и друга права за породице, али увијек је

оправдање нема “средстава”, нико нема озбиљан приступ и нема одговорности за неспоровођење закона.”(И1); „Није усклађено, тежња је да се усклади”(И3, И4); „Сматрам да је већи проблем што домаћи закони нису усклађени на територији БиХ. Имамо ситуацију да у ФБиХ имамо различита права у кантонима, а за РС и БД да не говорим. Све је различито па због различитих права имамо фиктивне пријаве у одређеном кантону или ентитету” (И4); „Нашим законима је обухваћена већина права, у питању је обим права и тешка економска ситуација у држави и немамо новчаних средства да пратимо европске стандарде односно да дјечији додатак буде 200 или 300 КМ. То се неће сигурно десити ускоро” (И7); „Није усклађено.... социјална политика је на маргини. Потребно је ускладити са ЕУ стандардима јер наше породице су упознате како су издашна давања за породице са дјецом у ЕУ, под претпоставком би на тај начин спријечили одлазак младих” (И5);].

На питање у оквиру прве тематске цјелине, а које се односи на креирање политике према породици и поступању у складу са ратифицираним међународним документима, већину одговора можемо сврстати у једну категорију.

Примјена међународних стандарда у креирању и примјени мјера према породици у свакодневном раду испитаника усмјерена је на најбољи интерес корисника [„Да, у складу са домаћим законима, а сматрам да не кршимо ни међународне акте јер увијек радимо у најбољем интересу корисника”(И 1); „увијек у најбољем интересу корисника, а не размишљам да ли је то према међународним документима”(И2, И5, И6); „у најбољем интересу корисника, колико је то могуће”(И3); „Радим у најбољем интересу корисника/породице и у складу са расположивим средствима, не знам да ли је то по међународним документима него примјењујем принцип “овдје и сада”(И 8); „наши закони нису усклађени са ратифицираним међународним документима, приликом креирања политике према породици не поступамо у складу са истим”(К1); „ Нисам упознат, а ни дуги посалници у скупштини, води се погрешна политика на релацији влада –скупштина ТК и кад се понуди рјешење за одређени проблем опоненти зауставе

имплементацију. Не поступа се у складу са међународним документима” (К2)].

Табела 2. Квалитативна анализа садржаја - Породична политика у ТК и законска регулатива

Тема	Категорије	Кодови
Породична политика ТК и законска регулатива (заштита породице са дјецом)	Незадовољавајућа породична политика	Недовољна и понижавајућа новчана средства Минимална права за потребе дјете и породице
	Лоша имплементација закона	Закони непроводиви у пракси
	Финансијска ограничења	Новчана средства у буџету нису довољна Нередовна издвања за породице са дјецом
	Право-породиљска накнада	Незадовољство са реализацијом и висином накнаде
	Право-дјечији додатак	Искључиво право
	Не остварују права	Законски критерији и лично незадовољство
	Познавање закона	У цијелости упознати са законима
	Усклађеност са ЕУ стандардима	Законодавство није усклађено Домаћи закони нису усклађени на територији БиХ
	Најбољи интерес корисника	Најбољи интерес корисника

Сви испитаници процјењују заштиту породица са дјецом као незадовољавајућу јер су недовољне новчане накнаде, ригорозни критерији за остваривање права, финансијска ограничења, неусклађеност са ЕУ стандардима, али се настоји радити у најбољем интересу породице у складу са

расположивим и доступним средствима. Испитаници наводе експлицитно имплементацију законског оквира као значајан проблем. Углавном истичу поједине изазове у оквиру домена свог рада, али свеукупно сматрају да постоји јаз између законског оквира и његове имплементације. Креатори и имплементатори представљају свој рад као професионалан, што скоро у потпуности значи поступање у складу са законом.

3.2. Мјере породичне политике и квалитет живота породица са дјецом

Обрада друге тематске цјелине мјере породичне политике и квалитет живота породица са дјецом укључивала је одговоре испитаника на сљедећа питања:

1. Како би процијенили стање породица са дјецом на подручју ТК у складу са подршком од стране система/државе?
2. Колико тренутне мјере породичне политике утичу на квалитет живота породица и на задовољавање њихових потреба?
3. Колико се узимају у обзир стварне потребе породице са дјецом приликом креирања мјера породичне политике?

Испитаници у истраживању приликом одговора на питање о процјени стања породица са дјецом на подручју ТК у складу са подршком од стране система/кантона највише одговора можемо сврсти у једну категорију неадекватна подршка/лоше стање у наведеној области [„лоша подршка од стране државе, али се сналазе без помоћи државе” (К2); „Стање је добро у поређењу са другим кантонима «(К3); Стање је лоше и не знам како породице “састављају крај са крајем”(К4); „Стање је веома лоше, ... износ дјечијег додатака 20 КМ, незапослене мајке породиље немају скоро никаква права...”(И1); „Већина породица сналази се на друге њима познате начине, ... да чекају помоћ од државе/кантона мислим да не би задовољили потребе ни за храном”(И2); „Немају пуно користи од законом предвиђених права јер то није довољно ни за минимално задовољавање потреба” (И4); „Због неадекватне подршке од стране система/кантона... за посљедицу напуштање

школовања, просјачење и друге друштвено неприхватљиве облике понашања”(И5); „Подршка од стране система не прати стварне потребе породица”(И6); „У ситуацијама кад породице остваре неко право њихов статус се не мијења пуно.”(И 7)].

На питање у утицају мјера породичне политике на задовољавање потреба породица са дјецом и побољшање квалитета живота одговоре можемо сврстати у једну категорију потребе незадовољене и квалитет живота на ниском нивоу при чему испитаници наводе да нема адекватне, доступне и ефикасне подршке од стране кантона због недовољних или понижавајућих давања за породице [„Довољно за преживљавање... не утиче на квалитет живота”(К2); „Утичу на квалитет живота, могу побољшати, али не у тој мјери да могу задовољити потребе”(К3); „ утичу на квалитет живота, али у доста случајева имају негативан ефекат” (К1); „ако направимо успоредбу са потрошачком корпом и износом новчаног давања за породице са дјецом, мјере п.п. не задовољавају ни минималне потребе”(К4); „ Скоро никако, да немају друге изворе помоћи (шира породица) за задовољавање потреба не би имали ни за један оброк дневно”(И1) Минимум за преживљавање”(И3, И5); „немогуће је побољшати квалитет живота са овако малим накнадама и неадекватним услугама према породицама са дјецом”(И6); „новчана давања нису довољна ни за минимум потреба а ту се не може говорити о квалитети живота”(И7); „Не знам како може утицати на квалитет живота 20 КМ?”(П1); „Како се може говорити о квалитети живота? Познајем породице које испуњавају услове за дјечији додатак ...незапослени су, али због срамоте не предају заштјев за тако понижавајући износ” (П3); „Знам да је наша земља сиромашна, али кад би се направила праведнија расподијела новца имали би сви довољно. Не може неко имати плату 5000 КМ, а дјечији додатак 20 КМ” (П4); „Никад нисам ништа добила нити сам тражила”(П5); „Негативно утиче, свака врста политике и не помажу...”(П6); „Квалитет живота је непознат појам у БиХ”(П8); „Гдје је правда...и моје дијете треба да живи”(П10)].

Одговори испитаника у вези стварних потреба породица са дјецом приликом креирања и пружања мјера породичне политике сврставамо у једну категорију:

Не узимају се стварне потребе породица приликом креирања и реализације мјера, испитаници наводе законска и буџетска ограничења [„Никако, ако испуњаваш услове по закону, остварујеш право, без обзира на потребе (И1,И2) „пресудан моменат је стање буџета ТК, односно економска моћ кантона”(К1); „Не узимају се стварне потребе.. него се само у складу са расположивим средствима у буџету” (К2); “Ригорозни су прописи и постоје проблеми у другим системима, тако да се не узимају стварне потребе породице са дјецом” (К3); „Само се гледа правни основ за регулисање права, а да ли је ту у складу са стварним потребама јако тешко утврдити”(И6,И7)].

Тема	Категорије	Кодови
Мјере породичне политике и квалитет живота породица са дјецом	Неадекватна подршка	Дјечији додатак 2,5% просјечне плаће, незапослене мајке-породиље немају право на новчану накнаду, Подршка не прати стварне потребе породица.
	Потребе незадовољене и квалитет живота на ниском нивоу	Минимум за преживљавање
	Не узимају се стварне потребе породица	Законска и буџетска ограничења
	Лош квалитет живота	Негативан утицај

Табела 3. Резултати квалитативне анализе садржаја-мјере породичне политике и квалитет живота породица

Мјере породичне политике не утичу на квалитет живота јер су неадекватне и одређене категорије немају скоро никаква права (незапослене мајке породиље, те дјеца

која имају једног или оба запослена родитеља). Испитаници наводе основне узроке недовољно квалитетног креирања и пружања мјера према породици са дјецом због тога што се не врше истраживања о ефектима њихове примјене, односно не узимају се стварне потребе породица, мјере нису оријентисане да омогућавају задовољавање потреба тако да не могу утицати на побољшање квалитета живота.

На основу резултата квалитативне анализе садржаја интервјуа обављеног са имплементаторима, креаторима и корисницима породичне политике из области заштите породица са дјецом, квантитативне анализе релевантне документације у области заштите породица са дјецом можемо у потпуности оговорити на истраживачко питање да мјере породичне политике из система заштите породица са дјецом на подручју Тузланског кантона не утичу на побољшање квалитета живота породица са дјецом, нити су у функцији задовољавања њихових потреба.

4. ЗАКЉУЧАК

Заштита породице са дјецом у Тузланском кантону регулисана је кроз Закон о социјалној заштити, заштите цивилних жртава рата и заштите породице са дјецом и дефинише девет права за заштиту породице са дјецом, али се три права реализују у пракси институција социјалне заштите док се знатно већи број права не остварује. Права која се реализују су: дјечији додатак, једнократна помоћ за опрему новорођенчета и накнада умјесто плаће жени-мајци у радном односу. Новчани износ дјечијег додатка је 2,5% просјечне плате у ТК и условљен је финансијским ограничењима и регулише се посебним одлукама Владе ТК. Исплате износа дјечијег додатка нису редовне и у складу са стварним потребама дјеце.

Креатори/имплементатори мјера породичне политике из области заштите породица са дјецом на подручју ТК не могу успоставити механизам за повећање финансијске подршке дјечији што се односи на дјечији додатак и друга примања која припадају дјечији. Породицама са дјецом не могу осигурати социјални минимум довољан за основне потребе. Мјере породичне политике које доносе креатори социјалне заштите

нису адекватне и у коначници не обезбјеђују ефикасан и квалитетан систем породичне заштите који ће бити у функцији задовољавања потреба корисника и квалитетног практикурања њихових права. Такођер, не постоје значајни приоритети којима се воде креатори социјалне заштите приликом планирања мјера према породицама са дјецом.

Породице са дјецом на подручју ТК нису задовољне са новчаним износима за породилске накнаде за запослене и незапослене жене, додатке на дјецу или друга повремена давања која су предвиђена законом. Постоји одговорност система због неадекватне и лоше подршке породицама са дјецом, а са друге стране недовољно се ради по питању рјешавања потреба породица јер не постоје стратешки документи за развој и унапређење стања у наведеној области на подручју ТК.

Из све наведеног произилази да мјере породичне политике из система заштите породица са дјецом на подручју Тузланског кантона у знатној мјери не утичу на побољшање квалитета живота породица са дјецом, нити су у функцији задовољавања њихових потреба. Мјере породичне политике, које би биле адекватне, разноврсне, доступне и циљано усмјерене на породице са дјецом (посебно са више дјеце) сиромаштво породица би се смањило, а самим тим и квалитета њиховог живота била би на задовољавајућем нивоу.

ЛИТЕРАТУРА

Вуковић Дренка, *Социјална сигурност*, Чигоја штампа, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, 2009.

Перишић Наталија, *Социјална сигурност-појмови и програми*, Чигоја штампа, Београд, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, 2016.

Anketa o potrošnji domaćinstava u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2015. Konačni rezultati, Federalni zavod za statistiku, Интернет, <http://fzs.ba/wpcontent/uploads/2017/07/21.3.1k.pdf>, /20.03.2018/

Laklija Maja, Barišec Ana, *Iskustvo udomiteljstva odraslih osoba s duševnim smetnjama iz perspektive udomitelja*. Soc. psihijat., Vol. 42 (2014) Br. 1, str. 50-61

Puljiz Vlado, Bežovan, G., Šućur, Z. i Zrinščak, S., *Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005.

Stropnik Nada, *Obiteljske politike u Europi*, Revija za socijalnu politiku, god. III, br. 2, str. 105-II5, Zagreb, 1996. str.105

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom FBiH, *Službene novine FBiH* 36/99, 54/04, 42/06.

Zakon o radu Federacije BiH “*Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*”, broj 26/16 od 04.04.2016.

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom TK (*Službene novine TK*, broj: 12/00, 5/02, 13/03 i 8/06 i 11/09).

Zašto nismo jednaki u pravima iz socijalne zaštite? Analiza stanja i preporuke za djelovanje, Publikacija, 2010.-Inicijativa i civilna akcija (ICVA) u saradnji sa: Prava za sve BiH i organizacijama civilnog društva u BiH, Интернет http://rightsforall.ba/bs/wp-content/uploads/sites/5/2016/11/6-pzs_icva_izvjestaj-o-stanju-u-socijalnoj-zastiti-i-preporuke_2010.pdf, /20.02.2018/.

**Samila Ramic
Asim Pandzic**

QUALITY OF PROTECTION OF FAMILIES WITH CHILDREN IN THE TUZLA CANTON

Resume

This article on the topic «Quality of protection of families with children in the Tuzla Canton» is aimed to examine the quality of family policy and protection of families with children in Tuzla Canton. The research question of this paper was to examine: Do measures of family policy and protection of families with children in the Tuzla Canton influence the improvement of the quality of life of families with children and are they in function of meeting their needs? Quantitative and qualitative methods were used to collect and process the data. In the empirical part of the research, a test-semi-structured interview method was used in which the main topics were identified in accordance with the research thesis. The obtained data were processed through a qualitative analysis of interview content. The survey included a total of 22 respondents, including 4 respondents from creators of family policy, 8 from implementers from social work centers and 10 from users of family policy rights and services. The results of the research showed that the current measures in the area of protection of families with children in the Tuzla Canton do not meet the needs of families with children because of the small number of rights implemented, the inadequacy of rights and services and financial constraints. Families with children cannot be provided with a social minimum sufficient for basic needs. Family policy measures adopted by social protection makers are inadequate and ultimately do not provide an effective and high-quality family protection system that will serve the needs of beneficiaries and the quality of their rights. Also, there are not important priorities which lead creators of social protection when planning measures to families with children. Because of the great importance of the family for society as a whole it is necessary

to continue with the reforms in the area of family policy in order to improve the quality of life the families with children.

Keywords: family policy, families with children, protection, The Tuzla Canton.

* Овај рад је примљен 22. септембра 2019. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. августа 2020. године.